SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI

TOWARZYSTWA „KÓŁEK ROLNICZYCH"

za rok 1897.

LWÓW
NAKŁADEM ZARZĄDU GŁÓWNEGO TOWARZYSTWA „KÓŁEK ROLNICZYCH"
1898.

Z DRUKARNI ZAKŁADU NAROD. IM. OSSOLIŃSKICH
POD ZARZĄDEM JULIUSZA BIRKENMAIERA

Rozwój Towarzystwa Kółek rolniczych odbywał się w r. 1897 tak pomyślnie, jak w latach poprzednich. Ten kilkonastoletni ciągły postęp jest tem więcej dodatni, gdy się zważy, jak często nowo zawiązane towarzystwa, po niedługim szeregu lat istnienia, upadają wskutek ostygnięcia zapału, który ich narodzinom towarzyszył. Jest to wreszcie niezbitym dowodem, że Towarzystwo Kółek rolniczych, oparte na odczuwanej powszechnie potrzebie usilnej pracy nad ekonomicznem podniesieniem naszego włościaństwa, tak silnie zapuściło już korzenie, że o swą przyszłość może być spokojne.

Rozchodzi się tylko o to, aby działalność Towarzystwa w kraju, powiecie i każdem »Kółku« z osobna ile możności rozszerzać i ulepszać a nadto rozciągnąć ją na coraz to nowe gminy naszego kraju, tak, aby sprawozdanie jubileuszowe Towarzystwa mogło stwierdzić, że nie masz w naszym kraju gminy bez Kółka rolniczego.

„Kółka rolnicze“.

W roku 1897 zawiązano 71 nowych Kółek rolniczych w 36 powiatach z 2257 członkami, a to: 5 Kółek w powiecie tarnobrzeskim, po 4 Kółka w powiatach: bocheńskim, krosnieńskim, nowosądeckim, nowotarskim i wadowickim; po 3 Kółka w powiatach: chrzanowskim, dąbrowskim, mieleckim, niskim; po 2 w powiatach: gorlickim, kolbuszowskim, krakowskim, liskim, pilzneńskim, sanockim, tłumackim i wielickim; wreszcie po jednem Kółku w powiatach: brzeskim, grybowskim, horodeńskim, kamioneckim, limanowskim, lwowskim, myślenickim, przemyskim, rohatyńskim, rzeszowskim,

samborskim, stryjskim, tarnopolskim, trembowelskim, zbarazkim, złoczowskim, żółkiewskim i żywieckim. (Patrz dodatek I.).

Ogólna liczba Kółek rolniczych po dzień 31. grudnia 1897 wynosi tedy 1291 z 58309 członkami.

Przyrost Kółek w roku 1897 jest mniejszym od przyrostu w roku 1896 o 67 Kółek, co temu przypisać należy, że w r. 1896 w jednym tylko powiecie sokalskim założono 59 Kółek rolniczych. Uderza nawet w powyższem zestawieniu, że znacznie więcej nowych Kółek rolniczych powstaje w zachodniej części kraju, lubo i tak dotąd jest ich tutaj o wiele więcej, aniżeli we wschodnich powiatach. Byłoby zatem bardzo do życzenia, aby za przykładem powiatów buczackiego, samborskiego i czortkowskiego, w których dzięki obywatelskiej działalności kilku osób, Kółka rolnicze coraz bardziej się mnożą i coraz to pomyślniej się rozwijają, poszły i inne powiaty wschodniej części kraju.

Zarządy powiatowe.

W organizacyi powiatowej zaszły w roku 1897 następujące zmiany:

1. Zarząd powiatowy w Chrzanowie ukonstytuował się na następne trzechlecie, wybierając prezesem p. Dr. Bronisława Guńkiewicza, wiceprezesem p. Franciszka Urbańczyka a sekretarzem p. Władysława Dygulskiego.

2. W Zarządzie powiatowym myślenickim wybrano wiceprezesem ks. Antoniego Dobrzańskiego w miejsce p. Dr. Emila Adelmana a sekretarzem p. Stanisława Kominkowskiego w miejsce p. Edwarda Kleberta.

3. W Zarządzie powiatowym tarnobrzeskim wybrano sekretarzem p. Władysława Czeppego w miejsce p. Franciszka Dublera.

4. Delegatem na powiat tłumacki zamianował Zarząd główny p. Michała Mossoro, c. k. inspektora szkolnego w Tłumaczu.

5. Zarząd powiatowy w Samborze ukonstytuował się, wybierając na następne trzechlecie: prezesem p. Władysława Tchórznickiego, wiceprezesami: ks. Leona

Kozaniewicza i ks. Wojciecha Bielę a sekretarzem p. Stanisława Stefanowskiego.

6. Zarząd powiatowy bocheński, uzupełniony wyborem ks. Jana Krupińskiego, wybrał prezesem ks. Franciszka Ratowskiego w miejsce ks. Jana Piaskowego, który się przeniósł do innego powiatu.

Można z zadowoleniem podnieść, że organizacya powiatowa, lubo dotąd zaledwie w połowie powiatów kraju przeprowadzona, coraz to wydatniej wpływa na rozwój Kółek rolniczych. Tam gdzie ona wprowadzoną została i gdzie na jej czele stoją osobistości, prawdziwie obywatelskim duchem przejęte, Kółka rolnicze otoczone są stałą i tyle pożądaną opieką. Tam też coraz częściej spotkać się można z inicyatywą w zakładaniu sklepików wiejskich, powiatowych składów towarów i innych przedsiębiorstw handlowo-przemysłowych.

Pomijając wiele szczegółów, nadmieniamy tylko, że n. p. Zarząd powiatowy samborski podjął akcyę w kierunku hurtownego zakupna nafty i innych towarów na wspólny rachunek Kółek tamtejszego powiatu i że dla uregulowania sprawy sprowadzania na wspólny rachunek i rozdziału towarów między sklepiki Kółek rolniczych zwołuje zebrania sklepikarzy. Tenże sam Zarząd powiatowy wyjednał sobie u Wydziału krajowego pozwolenie na sprzedaż soli dla bydła na cały powiat samborski a dla umożliwienia żywszej styczności z Kółkami, zamianował 5 okręgowych delegatów prelegentów i dwóch lustratorów handlowych.

Zarząd powiatowy myślenicki zajął się zaopatrywaniem sklepików w doborowe i tanie pieczywo i założeniem powiatowego składu sztucznych nawozów. Na zjeździe powiatowym bocheńskim, odbytym 28. października 1897 wygłosił marszałek powiatu Wny Zdzisław Włodek odczyt o uprawie i gatunkach ziemniaków, poczem odbyła się wystawa nasion, zbóż i ogrodowin z rozdawnictwem premii.

Tu podnieść jeszcze należy gorliwą działalność Zarządów powiatowych w Limanowej, Jaśle, Rzeszowie, Tarnowie, Chrzanowie, Buczaczu, Czortkowie,

Sokalu, Przemyślu i t. d., które urządzaniem zjazdów powiatowych, odczytów i wystaw na tych zjazdach, zakładaniem nowych Kółek i podtrzymywaniem upadających, oddają Towarzystwu cenne usługi.

Z natury rzeczy wypływa, że Zarząd główny ograniczać się musi na załatwianiu spraw, wszystkim powiatom wspólnych, i że nie ma ani środków ani możności bezpośredniego czuwania nad stanem i rozwojem poszczególnych Kółek. Stąd też, jak nie mniej z faktu, że tam, gdzie są czynne Zarządy powiatowe, tam i Kółka rolnicze najlepiej się rozwijają, wypływa niezbicie, że w najbliższej przyszłości trzeba się zająć organizacyą Zarządów powiatowych w tych powiatach, w których jest choćby tylko kilka Kółek rolniczych. Miejmy nadzieję, że nie tylko same Kółka do takiej organizacyi się zabiorą, ale że znajdzie się także wśród naszego obywatelstwa i duchowieństwa dość osób dla tej sprawy chętnych i gotowych do przyjęcia udziału w Zarządach powiatowych.

Zarząd główny.

W składzie Zarządu głównego zaszła ta zmiana, że Wny Bolesław Augustynowicz zrezygnował z godności Prezesa. To ustąpienie męża, który stał na czele Towarzystwa od pierwszych początków jego istnienia i pod którego kierownictwem Towarzystwo kółek rolniczych, zwalczywszy wszystkie przesądy i niechęci, byt swój utrwaliło, napełniło szczerym żalem ogół członków. Zarząd główny wystąpi przed Walnem Zgromadzeniem z wnioskami zmierzającymi do uczczenia zasług pierwszego Prezesa; na tem dziś miejscu wyraża mu cześć i wdzięczność za tyloletnią, w owoce obfitą, prawdziwie obywatelską działalność.

Wreszcie ustąpił z Zarządu głównego p. Dr. Kazimierz Miczyński. W jego miejsce i w miejsce Dr. X. Zygmunta Lenkiewicza, który jest delegatem lwowskiego Konsystorza, odbędą się uzupełniające wybory do Zarządu głównego.

W listopadzie 1897 zmarł ś. p. Ludwik Zielonka długoletni kierownik biura Zarządu głównego. Zasługi tego nieodżałowanej pamięci zacnego człowieka i sumien-

nego pracownika uczcił Zarząd główny wzięciem udziału w pogrzebie i złożeniem wieńca na trumnie. Kierownikiem biura został zamianowany w drodze rozpisanego konkursu p. Telesfor Adamski, który objął urzędowanie dnia 1. lutego 1898 roku.

Obecny skład Zarządu głównego podany jest w dodatku II. W roku 1897 odbyło się 12 posiedzeń Wydziału wykonawczego i 2 posiedzenia Zarządu głównego.

Biblioteczki i czytelnie. W roku 1897 zasilił Zarząd główny biblioteczki Kółek rolniczych 3529 książeczkami różnej treści, tak polskiemi jak i ruskiemi. Przy wyborze książek uwzględniano przedewszystkiem te, które celom Towarzystwa odpowiadają. Głównie rozsyłano książeczki wydawnictwa ludowego Macierzy polskiej, Komitetu wydawnictwa dziełek ludowych oraz inne warszawskie i poznańskie.

Oceniając wielkie znaczenie głośnych czytań i pogadanek na zebraniach Kółek rolniczych, starał się Zarząd główny przez swoje organa wpłynąć na żywszą działalność Kółek w tym kierunku.

Przewodnik. Kółek rolniczych. »Przewodnik Kółek rolniczych«, którego redakcya spotkała się z uznaniem ostatniego Walnego Zgromadzenia i który każdemu bez wyjątku Kółku jest posyłany, prowadzony był w roku ubiegłym w tym samym duchu, co i przedtem. Zawierał tedy oprócz części informacyjnej i korespondencyi z Kółek, artykuły społeczne, oraz dotyczące spraw gospodarskich i handlowych. Lubo prenumerata wynosi tylko 1 zł. rocznie, to jednak zaledwie drobna część Kółek prenumeratę uiszcza, tak że Zarząd główny z funduszów Towarzystwa musi rokrocznie dokładać około 800 zł. do kosztów wydawnictwa. Jest to przykry objaw słabego poczucia obowiązku świadczeń na wspólne cele. To jest wreszcie powodem, że Zarząd główny nie mógł żadną miarą przystąpić do zamiany »Przewodnika» na tygodnik oraz do wydawania go także w języku ruskim. Pociągnęłoby to bowiem za sobą koszta, na które niema pokrycia. Koszta tego wydawnictwa zostały zresztą nieco zmniejszone przez przeniesienie druku »Przewodnika« do drukarni Zakładu im. Ossolińskich, za co temu Zakładowi szczere podziękowanie wyrażamy,

i przez zawarcie układu z jarosławskiem Towarzystwem chowu drobiu i królików, które zapewnia odbiór s...u kilkudziesięciu egzemplarzy Przewodnika.

Nasiona, nawozy sztuczne i maszyny

W roku 1897 sprowadziły Kółka rolnicze za pośrednictwem Zarządu głównego:

nasion pastewnych, zbożowych i ogrodowych za	1596 zł.
lnu inflanckiego za	2721 ,,
razem tedy . .	4317 zł.

Prócz tego sprowadziły Kółka rolnicze znaczną ilość nasion za pośrednictwem Związku handlowego w Krakowie, Zarządów powiatowych lub też bezpośrednio od tych dostawców, którzy zobowiązali się owe n... a podać do oceny stacyom doświadczalnym, ustanowionym przez Wydział krajowy.

Wreszcie sam Zarząd główny zakupił z funduszów Towarzystwa za kwotę 700 zł. w. a. i rozdawał w marcu 1897 bezpłatnie między pewną część Kółek rolniczych doborowe nasiona, zamiast jak to przedtem było praktykowane, udzielania Kółkom 5—10% opustu przy zakupnie nasion.

Za pośrednictwem Zarządu głównego sprowadzały Kółka rolnicze w roku ubiegłym także i nawozy sztuczne a na przednowku rozmaitego gatunku zboża i kukurudzę. Nadto Kółka w liczbie 243, sprowadziły same bezpośrednio nawozów sztucznych za 19843 zł. Z innych Kółek, nawet bardzo żywotnych i ruchliwych nie ma wprawdzie dokładnych dat, wiadomo jednak Zarządowi głównemu ze sprawozdań lustratorów i Zarządów powiatowych, że i te inne Kółka w nawozy sztuczne się zaopatrywały.

Maszyn i narzędzi rolniczych sprowadziły Kółka rolnicze w roku 1897, za pośrednictwem Zarządu głównego za kwotę 775·06 zł. a przy tych zakupnach dostawały 15—20% opustu przy dogodnych terminach spłaty ratalnej.

Kwota, wydana przez członków Kółek za pośrednictwem Zarządu głównego na maszyny, stale od kilku lat się zmniejsza, nie świadczy to jednak bynajmniej o tem, by ich zapotrzebowanie się zmniejszało, owszem ze sprawozdań lustratorów gospodarczych wiemy, że ilość

sprowadzonych sieczkarń, trieurów, młynków co rok się wzmaga. Niestety wolą członkowie Kółek robić zamówienia u agentów, licznie kręcących się po kraju, jak za pośrednictwem Zarządu głównego a zgłaszają się do Zarządu dopiero wtedy, gdy czują się pokrzywdzeni przez agenta. Dlatego też w ostatnim roku Zarząd główny kilkakrotnie musiał interweniować między fabryką a kupującym a dla przestrogi pomieścił artykuł w numerze 9 »Przewodnika«.

Świeżo utworzony przy krakowskim Związku handlowym oddział rolniczy odda niezawodnie Kółkom rolniczym cenne usługi przy zaopatrywaniu się w nasiona, nawozy sztuczne i maszyny.

Lustracye gospodarskie.

Lustratorowie gospodarczy pp. Antoni Śniegocki, Feliks Neustein, Witołd Daniszewski, Czesław Czechowski i Stanisław Malinowski przeprowadzili w roku 1897 lustracye gospodarstw włościańskich z pouczeniami w 345 gminach, 20 powiatach, wobec 19123 słuchaczy, a to w szczególności:

P. Antoni Śniegocki zwiedził w powiatach **wielickim i podgórskim** następujące gminy: Bodzanów, Zakrzów, Kołokotów, Węgrzec, Grabie, Bozegi, Przewóz, Wróblowice, Swoszowice, Skawina, Tyniec, Radziszowice, Wrząsowice, Świątniki, Mogilany, Gaj, Ochojno, Podstolice, Koźmice wielkie, Raciborsko, Zakliczyn, Brzezowa, Wiśniowa, Raciechowice, Komorniki, Biskupice, Gdów, Bierzanów i Zagórze;

w powiecie **bocheńskim** gminy: Kobyle, Wiśnicz stary, Kurów, Łomna, Wiśnicz nowy i Kolanów;

w powiecie **krakowskim** gminy: Wola justowska, Bronowice, Tonie, Zielonki, Mogiła, Czyżyny, Branice, Wyciąże, Przylasek, Wolica, Stanisławice, Ruszcza, Łuczanowice, Dojazdów, Zabierzów, Modlniczka, Kobylany, Balice, Chrosno, Czułów, Rybna, Czułówek, Mników, Cholerzyn, Morawica, Nowawieś szlachecka, Liszki, Siejowice, Rączna, Wołowice, Czernichów i Przeginia duchowna;

w powiecie **żywieckim** gminy: Rajcza, Ujsoły, Sól, Rycerska dolna, Rycerska górna i Kamesznica.

P. Feliks Neustein zwiedził w powiecie **przemyskim** gminy: Ujkowice, Krzywcza, Babice, Niżankowice. Kosienice, Wapowce, Krasiczyn, Hurko, Drohobyczka, Nienadowa, Kormanice, Prałkowce, Grochowce, Nowosiółki, Dubiecko, Żurawica, Bolestraszyce i Ostrów;

w powiecie **dobromilskim** gminy: Tarnawka, Ulucz, Dobra szlachecka, Rudawka, Nowe miasto, Bircza, Kalwarya, Pacław, Dobromil, Jawornik ruski, Żohatyn, Posada, Trzcianice i Rybotycze;

w powiecie **mościskim** gminy: Tuligłowy, Radochońce, Mościska, Trzcieniec, Czerniawa, Strzelczyska, Krysowice, Złotkowice, Balice, Sądowa Wisznia, Hussaków, Tamanowice, Lipniki, Mokrzany wielkie, Pnikut, Wołczyszczowice, Krukienice, Radenice, Buchowice, Pakość, Bojowice, Zakościele i Dmytrowice;

w powiecie **łańcuckim** gminy: Manasterz, Łopuszka wielka, Pantalowice, Siennów, Kańczuga, Nowosielce, Studzian, Gorliczyna, Białobrzegi, Dębina, Jagieła, Leżajsk, Stare miasto, Kuryłówka, Brzyska wola, Kosina, Roguźno, Krzemienica, Czarna, Gać, Gorzyce, Gniewczyna, Mirocin, Handzlówka, Albigowa i Markowa;

w powiecie **jarosławskim** gminy: Majdan, Rudka, Wola buchowska, Nielipkowice, Wiązownica, Szówko, Ostrów, Tywonia, Tuczępy, Morawsko, Michałówka, Munina, Tapin, Pawłosiów, Duńkowice i Rokietnica;

w powiecie **kolbuszowskim** gminy: Raniżów, Raniszowce, Dzikowiec, Cmolas, Niwiska, Majdan, Krzątka, Huta komorowska, Ostrowy, Przyłęk.

P. Witold Daniszewski zwiedził w powiecie **sokalskim** gminy: Poturzyca, Zawisznia, Dobraczyn, Boratyn, Ostrów, Piwoszczyzna, Leszczków, Szmitków, Sawczyn, Opulsko, Uhrynów, Wujsławice, Tuturkowice, Starogród, Nuśmice, Szarpańce, Sokal, Tartaków, Cieląż, Bobiatyn, Perwiatycze, Kopytów, Spasów, Łuczyce, Leszczatów, Steniatyn, Zubków, Rożdżałów, Perespa, Byszów, Zboiska, Torek, Głuchów, Waniów, Berejów, Bełz, Werbiąż, Żabcze, Siebieczów, Horbków, Horodło-

wice, Łubów, Baranie Peretoki, Wolica komarowa i Jastrzembica;

w powiecie **żółkiewskim** gminy: Skwarzawa nowa, Żołtańce, Mosty wielkie i Kłodno wielkie;

w powiecie **rawskim** gminy: Wasylów wielki, Bełzec, Lubycze kniaże, Magierów i Tarnoszyn;

w powiecie **Kamionka Strumiłowa** gminy: Kozłów, Stojanów, Nowosiółki, Lisko, Adamy, Kamionka Strumiłowa, Busk i Obydów.

P. Czesław Czechowski zwiedził w powiecie **krośnieńskim** gminy: Krosno, Krościenko niżne, Krościenko wyżne, Rogi, Lubatówka, Równe, Miejsce piastowe, Iwonicz, Jedlicze, Potok, Dobieszyn, Żręcin, Świeżowa, Żeglce, Targowiska, Łężany, Odrzykoń, Iskrzynia i Suchodół;

w powiecie **samborskim** gminy: Sambor średnia, Sambor dolina, Sambor Powodowa, Biskowice, Nadyby, Wykoty, Wojutycze, Rajtarowice, Rakowa, Kaiserdorf, Horodynia, Kranzberg, Czyszki, Sąsiadowice, Czukiew, Torhanowice, Strzałkowice, Bereźnica i Wola błazowska.

P. Stanisław Malinowski zwiedził w powiecie **przemyślańskim** gminy: Przemyślany, Ciemierzyńce, Dunajów, Biała, Żędowice, Łahodów, Słowita, Podhajczyki, Pohorylce, Stanimierz, Kurowice, Peczenia, Wyźniany, Poluchów wielki, Rozworzany, Gliniany, Zeniów i Połtwa;

w powiecie **buczackim** gminy: Barysz, Dubienko, Petlikowce stare, Buczacz, Bobulińce, Ossowce, Monasterzyska, Kujdanów, Korościatyn, Dobropole, Podzameczek, Koropiec, Komarówka, Kowalówka, Folwarki, Wierzbiatyn, Hrehorów i Porchowa.

Szczegółowe sprawozdanie z tych lustracyi, jest osobno wydrukowane.

Zarząd główny, czyniąc zadość dawno już odczuwanej potrzebie i licząc się z opinią Walnego Zgromadzenia, poddającego w wątpliwość użyteczność dotychczasowych lustracyi, przeprowadził reformę lustracyi gospodarskich w ten sposób, że już na rok 1898 umiej-

scowił lustratorów gospodarskich. W szczególności utworzono pięć okręgów lustracyjnych i dla każdego z nich zamianowano po zasięgnięciu opinii Zarządów powiatowych i okręgowych Towarzystw rolniczych lustratora stale w tym okręgu mieszkającego.

I tak zamianowano lustratorem na okręg:

1. Buczacz-Czortków p. Fabiana Noworolskiego;
2. Krosno - Sanok - Brzozów p. Kazimierza Rodkiewicza;
3. Biała - Wadowice - Myślenice - Wieliczka p. Franciszka Kramarczyka;
4. Rohatyn - Stanisławów - Podhajce p. Oskara Sittauera.
5. Grybów - Nowy - Sącz - Limanowa - Nowy- Targ-Żywiec i Bochnia p. Antoniego Śniegockiego.

Powyższe okręgi utworzono, biorąc w rachubę stan i potrzeby Kółek w danych powiatach a nadto rozmieszczenie krajowych nauczycieli wędrownych, urzędujących obecnie w powiatach: lwowskim, jaworowskim, cieszanowskim, łańcucko - jarosławskim i przemyślańskim.

Wedle wydanej przez Zarząd główny instrukcyi, jest zadaniem okręgowych lustratorów rolniczych wpływać zapomocą pouczeń i praktycznych wskazówek na gruncie na podniesienie produkcyi płodów roślinnych i zwierzęcych, na ich korzystną przeróbkę i spieniężenie, na zmniejszenie kosztów produkcyi i t. d.

Nadto zamianował Zarząd główny p. Stanisława Malinowskiego krajowym lustratorem rolniczym, który ma wedle wydanej instrukcyi kontrolować czynności lustratorów okręgowych, spełniać obowiązki lustratora rolniczego w tych powiatach, których do żadnego z powyższych 5 okręgów lustracyjnych nie wcielono a wreszcie pełnić w biurze Zarządu głównego obowiązki fachowego referenta spraw rolniczych.

Brak funduszów nie pozwolił na utworzenie okręgów, obejmujących wszystkie powiaty kraju. Jeżeli fundusze, na to potrzebne, nie znajdą się w najbliższych latach, okaże się koniecznem zwinięcie powyższych 5 okrę-

gów, a utworzenie nowych z tych powiatów, które obecnie nie mają stałego lustratora rolniczego.

Tak przeprowadzona reforma ma tę dobrą stronę, że pouczenia rolnicze składa w ręce ludzi stale w pewnej okolicy mieszkających i z porządku rzeczy dokładnie z warunkami gospodarczymi tej okolicy obeznanych. Zbliża ona nadto Kółka rolnicze do lustratora i umożliwia tak kontrolę wyników lustracyi jak i szybkie udzielanie rad i wskazówek nawet po za czasem lustracyjnym. Czy jednak odpowie oczekiwaniom, przyszłość dopiero okaże, bo ani Towarzystwo Kółek rolniczych ani Wydział Krajowy, który nosi się znowu z myślą zwinięcia nauki wędrowej, nie zdołał dotąd wynaleźć najodpowiedniejszej formy popularnej nauki rolnictwa.

Wzorowe gospodarstwa włościańskie.

Zarząd główny zajmował się dalej poruszoną przez p. Alberta Wilczyńskiego myślą, aby z uwagi, że żywy przykład i widoczne rezultaty, osiągnięte z postępowego gospodarowania, najlepiej zachęcają do naśladownictwa, utworzyć na próbę jednę wzorową osadę, czy to na gruntach zakupionych, czy też na dłuższy czas wydzierżawionych. Myśl tę, po wysłuchaniu zdania ankiety w tym celu zwołanej a z fachowych rolników składającej się, uznano za bardzo pożyteczną i zalecającą się do wykonania a to tem bardziej, że pp. Dr. Pelczar, Wyczyński, Mizerski i Barącz, którym za tę obywatelską ofiarność szczere należy się podziękowanie, ofiarowali na założenie pierwszego wzorowego gospodarstwa 7 morgów roli w Truskawcu. Chociaż według opinii p. Prof. Dr. Mukułowskiego-Pomorskiego, który nie szczędząc ofiar i trudu pojechał do Truskawca dla zbadania ofiarowanego gruntu, okazało się, że grunt ten, mający glebę ilastą, trudno przepuszczalną, nie nadaje się bardzo na założenie wzorowego gospodarstwa, mimo to Zarząd główny myśli tej stanowczo nie zaniechał.

Odnośnie do spraw rolniczych wypada jeszcze podnieść, że Zarząd główny urządził p Wiąckowi w Machowie bezpłatnie wzorową gnojarnię i że dla wystawy bydła czerwonego w Krakowie wyznaczył z funduszów

Towarzystwa 8 premii dla wystawców, będących członkami Kółek rolniczych.

Na walnem zgromadzeniu c. k. Towarzystwa gospodarskiego reprezentowali nasze Towarzystwo pp. Dr. Głąbiński i Zdzisław Onyszkiewicz a na walnem zgromadzeniu c. k. Towarzystwa rolniczego w Krakowie pp. Stefan Sękowski i Dr. Prażmowski. Delegatem do krajowej komisyi rolniczej zamianowany został z ramienia Zarządu głównego p. Stefan Sękowski w miejsce p. Bolesława Augustynowicza, który z godności tej zrezygnował.

Sklepiki wiejskie i hurtowne składy towarów.

Dopiero sprawozdania lustratorów handlowych dały sposobność przekonania się o rozmiarach, jakie dzięki naszemu Towarzystwu przybrał handel wiejski, skupiający się w sklepikach Kółek rolniczych. Oto na podstawie dat, przez organa Towarzystwa zebranych lub też przez Władze przemysłowe chętnie nam dostarczonych, przyjąć należy, że obecnie liczba sklepików Kółek rolniczych wynosi przeszło 1.000 a gdy dotąd przeprowadzone lustracye handlowe wykazały, że własny kapitał sklepu Kółka rolniczego wynosi przeciętnie około 1000 zł., przeto można śmiało twierdzić, iż suma kapitału własnego, w 1000 sklepikach Kółek rolniczych inwestowanego, dochodzi do miliona zł. Jest to wiele na 13 lat pracy i na stosunki handlowe wiejskie, jakie istniały przed założeniem Towarzystwa. Handel w tych sklepikach nie ogranicza się już jedynie na towary zwykłe, kramarskie, lecz coraz częściej obejmuje i inne towary jak n. p. żelazne i łokciowe a nie należą już do rzadkości wypadki zakupu lub sprzedaży na wspólny rachunek produktów rolnych, nasion, nawozów sztucznych, maszyn i narzędzi rolniczych.

Roczne obroty w tych sklepikach dochodzą po wsiach ludniejszych i miasteczkach do dziesiątek tysięcy a osiągnięte z tych obrotów zyski obracane są częścią na oprocentowanie udziałów, częścią zaś na cele użyteczności publicznej lub na wspólne cele Kółka, jak zakupno własnego domu, sikawek, maszyn i narzędzi rolniczych i t. d. Sklepiki Kółek rolniczych dają wreszcie

dobrze przygotowaną podstawę dla innych assocyacyi przemysłowo-handlowych lub kredytowych a więc dla spółkowych kas oszczędności i pożyczek, spółek mleczarskich i piekarni a nadto umożliwiają podjęcie przedsiębiorstw czasowych, jak dzierżawa prawa propinacyi, myt i t. p.

W ten sposób powstały od czasu ostatniego sprawozdania przy Kółkach rolniczych a za poparciem ze strony komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego w Krakowie spółki mleczarskie w Klimkówce, Królówce, Szynwałdzie, Lubczy, Stroniu i Machowie, kasy systemu Raiffeisena w Dobrej, Gawłuszowicach, Łukawicy, Limanowej, Szczyrzycu, Przyszowie, Niedźwiedziu, Kamienicy, Ujanowicach, Muszynie, Nowem Mieście, Radochońcach, Hyżnem, Jordanowie.

Koniecznem uzupełnieniem sklepików są hurtowne składy towarów, bez których zupełne wyparcie nieuczciwego handlu byłoby niemożliwem. W tym kierunku zrobiono w roku 1897 znaczny krok naprzód. I tak krakowski związek handlowy rozszerzył swoją działalność na dział rolniczych artykułów a nadto otworzył filię w Rzeszowie, która od pierwszej chwili istnienia cieszy się znacznym obrotem. Dalej utworzono w Sokalu spółkę, zaopatrującą Kółka tamtejszego powiatu w doborowe i tanie towary. Wreszcie jest obecnie w toku utworzenie Związków handlowych w powiatach: tarnowskim, tłumackim i czortkowskim. Tam zaś, gdzie utworzenie stałego hurtownego składu okazało się na razie niemożliwem, jak n. p. w powiatach samborskim i sanockim, wpadły Kółka rolnicze w ostatnich czasach na szczęśliwą myśl zakupywania od czasu do czasu pewnych towarów na wspólny rachunek.

Zarząd główny spotyka się wprawdzie dosyć często z żalami na Związki handlowe o to, że sprzedają towar drogi i mniej dobry, mniema jednak, że te narzekania tylko w drobnej części są uzasadnione całkiem zresztą naturalnym brakiem rutyny w młodych jeszcze przedsiębiorstwach. W znacznej zaś mierze zdają się te zażalenia stąd pochodzić, że odbiorcy porównują

ceny towarów związkowych z cenami towarów konkurencyjnych, nie wchodząc wcale w ich jakość a co ważniejsza w ich wagę lub miarę!

Zapowiedziane w zeszłorocznem sprawozdaniu kroki w celu złączenia istniejących Związków handlowych w jeden wielki Związek, który rozporządzając znacznym kapitałem i wielką ilością odbiorców, miałby możność skuteczniejszego działania, ujawniły się w tem, że Zarząd główny zwołał w kwietniu 1897 konferencyę przedstawicieli wszystkich istniejących Związków celem omówienia tego przedmiotu. Konferencya ta, w której skład wchodzili: ze strony Towarzystwa pp. Dr. Głąbiński i Dr. Steczkowski, że strony krakowskiego Związku handlowego pp. Dr. Leo i Dr. Prażmowski, ze strony lwowskiego Związku handlowego pp. Dr. Dulęba, Dr. Ungar i Oleksiński, ze strony Związku handlowego nowosądeckiego p. Marszałkowicz a ze strony dębickiego Towarzystwa handlowego p. Zauderer, powzięła następujące uchwały:

I. Ankieta jednomyślnie objawia opinię, że należy dążyć do fuzyi istniejących Związków handlowych i składów hurtownych Kółek rolniczych, w jednę instytucyę centralną, posługującą się filiami.

II. Ankieta uważa za konieczne, aby Związki handlowe we Lwowie, Nowym Sączu, Dębicy i inne w przyszłości powstać mające zamienione zostały we filie Związku handlowego w Krakowie i zaleca Zarządowi głównemu, aby dołożył wszelkich starań celem kolejnego przeprowadzenia tej fuzyi.

III. Ankieta wyraża przekonanie, że należy energicznie dążyć do przeprowadzenia projektowanej centralizacyi. W tym celu wyjedna Zarząd główny deklaracye:

a) od Związku handlowego krakowskiego, że w zasadzie gotowym jest podjąć się tego zadania;

b) od Związku handlowego we Lwowie i Nowym Sączu i od Towarzystwa handlowego w Dębicy; że gotowe są przekształcić się na filie Związku krakowskiego.

Owocem tej akcyi jest na razie zaniechanie myśli tworzenia osobnego Związku w Rzeszowie, a natomiast założenie tamże filii Związku krakowskiego.

Zarząd główny zajmował się nadto organizacyą prawną sklepików Kółek rolniczych i na wniosek komisyi, która dla tej sprawy jak i wogóle dla sprawy organizacyi handlu wybraną została, powziął następujące uchwały.

A. *Zasady ogólne.*

1. Organizacya handlu wiejskiego w Kółkach rolniczych winna być opartą na assocyacyi w ramach organizacyi Towarzystwa Kółek rolniczych.
2. U dołu w Kółkach rolniczych powinny się skupić różne gałęzie handlu wiejskiego.
3. Natomiast w organizacyi handlu u góry należy przeprowadzić zasadę:
   a) Centralizacyi w poszczególnych gałęziach handlu;
   b) Tworzenie odrębnych organizacyi dla różnych gałęzi handlu domowego i wywozowego n. p. dla handlu towarów bławatnych, d' artykułów gospodarskich, dla handlu jajami, masłem, drobiem, pierzem, szczeciną i t. p.

B. *Środki.*

W wykonaniu powyższych zasad Zarząd główny winien:

1. w drodze zmiany statutu i wydaniu odpowiedniej instrukcyi postanowić, aby za sklepiki Kółek rolniczych były tylko te uważane, które przez Kółka rolnicze i na ich rachunek są prowadzone; oraz należy, ile możności, dążyć do tego, aby sklepiki Kółek rolniczych już istniejące na powyższej zasadzie zostały zorganizowane.
2. Usunąć rozbicie, objawiające się w organizacyi hurtownego handlu dla Kółek rolniczych, przez zbliżenie do siebie i połączenie istniejących dzisiaj Związków handlowych dla Kółek rolniczych. W tym celu należy zwołać konferencyę reprezentantów Związ-

ków handlowych i składów powiatowych, dla porozumienia się co do warunków ewentualnej fuzyi i co do stosunku sklepów Kółek rolniczych do Związków centralnych, tudzież dla zabezpieczenia organicznej łączności między Towarzystwem Kółek rolniczych a centralnymi zakładami handlowymi, przez stały udział reprezentantów Towarzystw w Zarządach tych instytucyi.

3. Dla przeprowadzenia, popierania i nadzorowania działalności handlowej w Kółkach rolniczych i ułatwienia akcyi centralnych zakładów handlowych dla Kółek rolniczych należy dążyć:

a) aby ustanowiono w miarę możności finansowej stałych lustratorów handlowych, oraz referenta handlowego w Zarządzie głównym Towarzystwa;

b) aby podniesiono fundusz pożyczkowy dla popierania handlowej działalności Kółek rolniczych, na razie co najmniej do wysokości 50.000 złr.

c) aby ulepszono praktyczne kursa handlowe w Czernichowie i podjęto starania o utworzenie drugiej szkoły publicznej we wschodniej części kraju.

Nie pominął też Zarząd główny tylokrotnie poruszanej kwestyi ujęcia skupu i eksportu jaj w ręce handlowych organizacyi Towarzystwa.

Kółek, trudniących się na własną rękę skupem i sprzedażą jaj, jest już, zwłaszcza w zachodnich powiatach bardzo wiele. Rozchodziłoby się tedy o to, aby ten skup zorganizować, potworzyć własne składy i wejść w bezpośrednią styczność z odbiorcami zagranicznymi.

Zarząd główny chcąc przysposobić ludzi, którzyby się tą akcyą zająć umieli, wysłał na własny koszt pana Borkowskiego, nauczyciela praktycznych kursów w Czernichowie, za granicę dla studyowania warunków handlu jajami. Obecnie zaś nosi się z zamiarem powierzenia p. Schmidtowi, lustratorowi handlowemu, misyi zorganizowania handlu jajami na razie na próbę w jednym tylko powiecie.

Praktyczne kursa han-

Działalność szkoły miała w ubiegłym roku za podstawę nowy statut organizacyjny, wprowadzony w życie

dlowe w Czernichowie.

z dniem 1. września 1896 r. Według tego statutu odbywała się nauka przez cały rok bez przerwy ze zmieniającymi się co dwa względnie co 4 miesiące uczniami. Cały tok nauki stosował się ściśle do szczegółowego rozkładu godzin, stale obowiązującego.

Ruch i postępy uczniów w r. 1897 przedstawiają się w sposób następujący:

Pozostał z r. 1897 . . .	1 uczeń
który przeszedł z I. na II. oddział nauki.	
W ciągu r. 1897 przybyło do szkoły nowych	20 uczni.
Razem przeto było w szkole w ciągu r. 1897	21 „
z których w ciagu roku ustąpiło 2 uczniów przed ukończeniem kursu a pozostało 3 na rok 1898, razem 5, tak że w r. 1897 kończyło kurs	16 uczni.

Przebywający w ubiegłym roku na kursach uczniowie pochodzili z powiatów: Dąbrowa (1), Bochnia (2), Wadowice (2), Tarnów (1), Sanok (2), Limanowa (1), Trembowla (1), Nadwórna (1), Husiatyn (1), Brzozów (1), Rzeszów (2), Myślenice (1), N. Sącz (1), Czortków (1), Lwów (1), Jasło (1), Turka (1). Z pomiędzy tych uczniów było 19 obrządku religijnego łacińskiego a dwóch greckiego.

Wiek uczniów:

1 uczeń liczył lat 42
1 „ „ „ 26
1 „ „ „ 25
1 „ „ „ 21
3 uczniów liczyło lat 19
3 „ „ „ 17
6 „ „ „ 16
5 „ „ „ 15

Postępy uczniów w nauce (16), którzy ukończyli kurs cały w r. 1897 były następujące:

2 uczniów ukończyło kurs z postępem celującym
1 uczeń ukończył „ „ bardzo dobrym

8 uczniów ukończyło kurs z postępem dobrym
5 „ „ „ „ dostatecznym

Z pomiędzy tych 16 uczniów pozostawało 14 uczniów po 4 miesięcy w szkole a 2 uczniów po 6 miesięcy z powodu repetowania I. oddziału nauki. Dwóch uczniów przyjętych nie ukończyło szkoły ustępując z niej bądź to dla braku uzdolnienia (1) bądź dla krnąbrnego usposobienia.

Po ukończeniu szkoły znalazło umieszczenie:
11 uczniów w sklepach Kółek rolniczych,
1 uczeń w prywatnym sklepie wiejskim (ojca),
2 uczniów w prywatnych sklepach miejskich,
1 ucznia umieszczenie niewiadome.

W składzie grona nauczycielskiego zaszła w ciągu r. 1897 ta zmiana, że p. Cezar Porawski, nauczyciel rachunkowości, korespondencyi i kaligrafii ustąpił w styczniu z zajmowanego stanowiska, wskutek czego nauka rachunkowości i korespondencyi została chwilowo powierzoną kierownikowi kursów Dr. Stefczykowi a nauka kaligrafii p. Góratowskiemu, kierownikowi szkoły ludowej w miejscu. W połowie zaś miesiąca kwietnia objął obowiązki drugiego nauczyciela kursów p. Stanisław Dzierża, który, sądząc po całorocznem już doświadczeniu, okazał się siłą bardzo dodatnią.

Kursa te, których kuratorem jest p. Stanisław Olszewski em. c. k. radca szkolny, mieszkający w Krakowie, utrzymywane są subwencyą krajową w kwocie 1200 zł. rocznie a nadto subwencyą Związku handlowego Kółek rolniczych w Krakowie w kwocie 300 zł.

Uczniowie otrzymują z Zarządu głównego stypendya po 50 zł. a to dzięki ofiarności kuratora fundacyi stypendyjnej im. Dr. Towarnickiego, który na ten cel wyznaczył na rok 1897 kwotę 700 zł.

Szkoła ta nie pokrywa jednak potrzeby fachowo uzdolnionych kierowników sklepików. Niestety założenie drugich kursów we wschodniej części kraju rozbija się o brak funduszów, tak że Zarząd główny postanowił urządzić wieczorne kursa handlowe w różnych miejscowościach kraju dla przysposobienia jak największej ilości

sklepikarzy, przynajmniej trochę uzdolnionych do prowadzenia tego rodzaju interesu.

Fundusz pożyczkowy. Do udzielenia bezprocentowej pożyczki z funduszu pożyczkowego, uchwalonego przez Wys. Sejm dla handlowo-przemysłowej działalności Kółek rolniczych polecił Zarząd główny Wys. Wydziałowi krajowemu następujące Kółka rolnicze w r. 1897 do uwzględnienia:

Izdebnik	o pożyczkę	400	zł.
Kuty	„	400	„
Powodowa	„	300	„
Turka ad Kołomyja	„	200	„
Zagórz	„	200	„
Suchodół	„	500	„
dla Kółek rolnicz. pow. buczackiego	„	200	„
Czudec	„	400	„
Kalinów	„	200	„
Busk	„	500	„
Brzana górna	„	300	„
Szymbark	„	500	„
Dobra	„	400	„
Bojowice	„	200	„
Cisiec	„	300	„
Wola drwinska	„	200	„
Zarząd pow. Kół. roln. w Limanowej	„	1.500	„
Haczów	„	400	„
Muszyna	„	300	„
Słotwina	„	200	„

Wszystkim powyższym Kółkom udzielono pożyczki.

Stan funduszu pożyczkowego w dniu 31. grudnia 1897 był następujący:

Na pożyczkach	18.867·65	zł.
Na lokacyi w Banku . . .	1.723·—	„
	20.590·65	zł.

Lokacya w Banku jest tylko chwilowa, bo na dniu 31. grudnia do zrealizowania były przyznane już pożyczki:

Zarządu powiatowego Kółek w Limanowie	. 1.500 zł.
Kółka rolniczego w Zagórzu . . .	. 200 „
Kółek roln. pow. buczackiego . .	. 200 „
Kółka rolniczego w Turce . . .	. 200 „
Ogółem w kwocie . . .	. 1.100 zł.

Kilkuletnie starania Zarządu głównego o podwyższenie rzeczonego funduszu odniosły ten skutek, że Wysoki Sejm krajowy uchwalił podwyższyć go do 25.000 zł. a więc 10.000 zł. płatnych w dwóch rocznych ratach po 5.000 zł. a nadto polecił Wydziałowi krajowemu zbadanie potrzeby dalszego podniesienia.

Zarząd główny, chcąc dać Wydziałowi krajowemu rzeczową podstawę do wypracowania odnośnego przedłożenia, wniósł dołączony w osobnej odbitce memoryał, w którym na podstawie wiarogodnych dat i materyałów potrzeby kredytowe Kółek rolniczych wykazał i domagał się podwyższenia funduszu pożyczkowego.

Miejmy nadzieję, że Wysoki Sejm krajowy, który naszą instytucyę zawsze życzliwą opieką otaczał, tem bardziej do naszej prośby się przychyli, że raty z udzielonych pożyczek wpływają zawsze regularnie, co świadczy o żywotności i dobrem prowadzeniu przedsiębiorstw z owego funduszu popieranych.

Lustracye handlowe.

Zamianowani w połowie roku ubiegłego lustratorowie handlowi pp. Schmidt i Nowicki przeprowadzili lustracye handlowe w następujących miejscowościach:

Henryk Schmidt:

a) W powiecie krakowskim: w Balicach, Bronowicach wielkich, Cholerzynie, Czernichowie, Czułowie, Czułówku, Dąbrowej, Jezierzanach, Mnikowie, Nowej wsi szlacheckiej, Przegini duchownej, Rybnej, Toniach, Woli justowskiej, Wołowicach, Zabierzowie, Zielonkach, Modlniczce, Kaszowie, Ściejowicach, Piekarach, Wyciążu, Przylasku rusieckim, Prądniku czerwonym i Dąbiu (25).

b) w powiecie bialskim: w Bestwinie, Kozach, Wilamowicach, Starej wsi, Dańkowicach, Jawiszowicach z filią tamże, Brzeszczach, Brzeźnicy (9).

c) w powiecie podgórskim w Łagiewnikach (1).

d) w powiecie myślenickim: w Myślenicach, Jaworniku, Krzyszkowcach, Głogoczowie, Krzywaczce, Woli radziszewskiej, Górnej wsi, Trzeboni, Bieńkowcach, Makowie, Bystrej i Sidzinie (12).

e) w powiecie wadowickim: w Leńczach, Izdebniku, Woźnikach, Żygodowicach, Tłuczanach, Marcyporębie i Zatorze (7).

f) w powiecie limanowskim: w Łukowicy, Przyszowie, Stroniu (3).

g) w powiecie nowosądeckim: w Krynicy, Muszynie i N. Sączu (3).

h) w powiecie pilzneńskim: w Głogoczowej, Borowej, Wiśniowcu, Róży, Jaźnicach, Łękach górnych, Pilznie, Lubczy, Brzostku, Przeczycy i Jodłowej (11).

i) w powiecie dąbrowskim: w Radgoszczy (1).

k) w powiecie jasielskim: w Skołyszynie (1).

l) w powiecie tarnobrzeskim: w Radomyślu nad Sanem (1).

m) w powiecie lwowskim: w Sokolnikach (1).

P. Schmidt w 11 powiatach zlustrował 75 sklepów.

Gustaw Nowicki:

a) w powiecie gródeckim: w Gródku, Przedmieściu czerlańskiem, Rodatyczach (3 sklepiki), Milatynie i Barze (7).

b) w powiecie samborskim: w Strzałkowicach, Samborze dwa sklepy, Wojutyczach, Sąsiadowicach, Biskowiicach, Czukwi, Woli błażowskiej, Torhanowicach, Bereźnicy, Kalinowie, Nadybach i Czyszkach (13).

c) w powiecie staromiejskim: w Felsztynie (1).

d) w powiecie rohatyńskim: w Byble (1).

e) w powiecie dobromilskim: w Dobromilu, Nowemmieście, Pacławiu, Kalwaryi pacławskiej i Birczy (5).

f) w powiecie drohobyckim: w Solcu (1).

g) w powiecie sanockim: w Rymanowie (miasto), Rymanowie (zdrój), Posadzie górnej (2 sklepy), Klimkówce, Posadzie dolnej, Jaślinkach, Besku, Pisarowicach, Nowosielcach-Gniewosz (10).

P. Nowicki w 7 powiatach zlustrował 38 sklepików. Razem zlustrowano w r. 1897: 113 sklepików w 18 powiatach.

Korzyści wypływające z lustracyi handlowych są wprost nieocenione. Lustratorowie handlowi dają bowiem inicyatywę w zakładaniu przedsiębiorstw przemysłowo-handlowych, zapoznają kierowników z zasadami prawidłowej rachunkowości i administracyi, wykonują kontrolę nad przedsiębiorstwami prowadzonemi pod firmą Kółek rolniczych, dokonują szkontra towarów i kasy, zestawiają bilanse, wskazują źródła nabycia towarów; jednem słowem, wykonują z ramienia Zarządu głównego wszechstronną i fachową opiekę nad przedsiębiorstwami Kółek rolniczych. To też organa te spotykają się z zupełnem uznaniem ze strony Kółek, które same tak dalece domagają się ciągłych lustracyi handlowych, że Zarząd główny musiałby liczbę lustratorów handlowych potroić, aby mógł odpowiedzieć wszystkim żądaniom.

Instrukcyę wydaną dla lustratorów handlowych, załącza się pod III.

Sprawy asekuracyjne. Wniesione w roku ubiegłym przez Zarząd główny petycye do Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie, o podniesienie rocznej subwencyi i o przyznanie przewodniczącym Kółek rolniczych spółudziału przy likwidacyi szkód ogniowych zostały odmownie załatwione.

Sprawy kredytowe. W sprawie kredytu włościańskiego podjął Zarząd główny inicyatywę w organizacyi spółkowych kas oszczędności i pożyczek systemu Raiffeisena. W szczególności powziął Zarząd główny na podstawie opinii ankiety w tym celu zwołanej, a składającej się prócz kilku członków Zarządu głównego z pp. Dr. Sawczyńskiego, Strzyżowskiego, Ulmera, Ks. Owoca, Dr. Surowieckiego i Dr. Stefczyka, następujące uchwały:

1. Zarząd główny uznaje potrzebę zakładania i popierania spółkowych kas oszczędności i pożyczek tam, gdzie są warunki sprzyjające pomyślnemu ich rozwojowi.
2. Zarząd główny wniesie memoryał do Wydziału Krajowego *a)* o fundusz na wydrukowanie statutu wzorowego, przewodnika, książek i druków dla

spółkowych kas; *b)* o utworzenie funduszu subwencyjnego na zakładanie kas; *c)* o utworzenie funduszu pożyczkowego na pierwsze potrzeby kas, tudzież na zasilenie istniejących kas w razie chwilowej potrzeby.

3. Zarząd główny zgadza się, aby na razie spółkowe kasy pozostały pod patronatem Towarzystwa Kółek rolniczych.

W wykonaniu tych uchwał wniósł Zarząd główny do Wydziału krajowego dołączony w osobnej odbitce memoryał, w którym przedstawiono konieczność żywszego zajęcia się tworzeniem takich kas przez wzgląd na wielką ich doniosłość dla ludności włościańskiej a zarazem upraszał o udzielenie zasiłku na wydanie wzorowego statutu, instrukcyi, formularzy i podręcznika, dalej o wyjednanie u Wys. Sejmu kredytu, celem pokrycia kosztów założenia nowych spółek, kontrolowanie już istniejących i udzielenia pożyczek na pierwsze potrzeby kredytowe, wreszcie o zapewnienie Towarzystwu Kółek rolniczych stałego wpływu przy zakładaniu, kontrolowaniu i patronowaniu takich kas, które korzystać będą z materyalnej pomocy funduszu krajowego.

Wzorowy statut tych kas, ułożony przez wspomnianą wyżej ankietę, został już kosztem Towarzystwa w 2000 egzemplarzy wydrukowany.

Zmiana statutu.

W wykonaniu uchwały ostatniego Walnego Zgromadzenia zajął się Zarząd główny przerobieniem pierwszego projektu zmiany statutu. Przy rewizyi owego projektu uwzględniono nie tylko życzenia, wyrażone na Walnem Zgromadzeniu w Nowym Sączu, ale także opinie i wnioski, które na zapytanie Zarządu głównego nadesłane zostały przez Zarządy poszczególnych Kółek i Zarządy powiatowe. Tak zmieniony projekt będzie przedmiotem obrad XIV. Walnego Zgromadzenia, które w interesie rozwoju Towarzystwa i wprowadzenia ładu w wielu kwestyach, obecnie ze stanowiska prawnego przy dzisiejszym statucie wątpliwych, powinno mu nadać moc obowiązującą. Nowy projekt pozostawia swobodę co do nałożenia obowiązków uiszczania wkładek

przez członków Kółka rolniczego na rzecz Kółka, oraz przez Kółka rolnicze na rzecz Zarządu powiatowego, pozostawia nadal organizacyę powiatową a wreszcie uwzględnia inne jeszcze życzenia w przedmiotach mniej zasadniczych.

Z zamknięcia rachunkowego, dołączonego pod IV. okazuje się, że wspólne potrzeby Towarzystwa pokrywane są prawie wyłącznie ze subwencyi udzielanych przez państwo, kraj i inne instytucye. Wkładki członków wspierających, a do nich należą Kółka rolnicze, wynoszą zaledwie 416 zł. a więc około 2% całej sumy dochodu! Przy takim stanie rzeczy rozwój Towarzystwa jest wielce utrudniony, zwłaszcza że i Zarządy powiatowe, które z natury rzeczy bardzo wiele mogłyby zdziałać, nie mają prawie żadnych środków działania. Wobec tego Zarząd główny jest w tem położeniu, że bardzo wielu całkiem słusznym i pożytecznym życzeniom ogółu członków nie może zadość uczynić, bo ten ogół nie dostarcza mu środków na to potrzebnych. Należy jednak wyrazić nadzieję, że gdy idea pomocy własnej tak szybko w dziale handlowym w włościaństwie naszem się przyjmuje, wyrobi się w niem i to także przeświadczenie, że wspólnych celów nie można osiągnąc bez ofiar. Gdyby każde Kółko na wspólne cele tylko wkładkę członka wspierającego uiściło, zebrałby się fundusz około 6.000 zł., którym możnaby wiele piekących potrzeb Towarzystwa zaspokoić.

Z porównania zamknięć rachunkowych za lata 1896 i 1897 okazuje się w ostatnim roku znaczna zniżka w dochodzie z wkładek członków wspierających i ze subwencyi Rad powiatowych. Jest zatem niezbędne, dla zapewnienia szybszego rozwoju naszej instytucyi, aby same Kółka poczuły się do obowiązku zasilenia wspólnego funduszu, którym Zarząd główny na ogólne cele Towarzystwa rozporządza, a który, wobec coraz szerszego działania staje się coraz mniej wystarczającym.

Inne sprawy. Biuro Zarządu głównego załatwiało z pomocą członków Wydziału wykonawczego wiele spraw Kółek rolniczych, administracyjnych, podatkowych i innych. W szcze-

gólności udawało się w wielu wypadkach do Wydziału krajowego w sprawach sprzedaży soli, dzierżawy myt, oraz w sprawach melioracyjnych. Dalej wnosiło na prośbę Kółek rolniczych rekursa do c. k. Namiestnictwa jak i c. k. Władz skarbowych w sprawach administracyjnych i skarbowych i udzielało informacyi w sprawach handlowych, rolniczych i przemysłowych, pośredniczyło w zakupnie nawozów sztucznych, nasion, maszyn i narzędzi rolniczych, przy zakupnie towarów do sklepów, książek, ksiąg handlowych, załatwiało sprawy ubezpieczeń członków, czyniło starania wobec Komitetu Tow. gospodarskich i rolniczych o udzielenie buhajów subwencyjnych.

Protokół podawczy biura Zarządu głównego wykazywał w r. 1897 — 2910 ekshibitów. Ogólna liczba wysłanych listów, paczek, przesyłek pocztowych, kolejowych i innych wynosiła przeszło 8000 nie wliczając do tego wysyłki dwa razy co miesiąc »Przewodnika dla Kółek rolniczych.«

Wypada jeszcze nadmienić, że po wprowadzeniu nowych ustaw podatkowych wniósł Zarząd główny przedstawienie przeciw nałożeniu na Kółka rolnicze obowiązku opłacania podatku zarobkowego wedle skali wyższej, której podlegają Towarzystwa, do publicznego składania rachunków obowiązane. Jak w ostatniej chwili dowiadujemy się, c. k. Ministerstwo Skarbu orzekło, że podatkowi temu nie podlegają Towarzystwa zawiązane na podstawie ustaw z roku 1867.

Na tem kończymy nasze sprawozdanie z przeświadczeniem, że w miarę sił i możności spełnialiśmy nasze zadanie. Nie pozostaje nam zaś nic innego, jak tylko pozostawić ogółowi członków ocenę naszych starań a do całego obywatelskiego społeczeństwa naszego kraju zwrócić się z prośbą o żywsze, niż dotąd poparcie celów Towarzystwa, którego konieczność może właśnie w obecnej chwili najwymowniej się ujawniła.

DODATEK I.

Spis Kółek rolniczych

założonych w roku 1897.

Liczba porz.	Siedziba »Kółka rolniczego«	Powiat	Czas założenia			Ilość członk.
1221	Brandwica	Tarnobrzeg	15	stycznia	1897	14
1222	Nowosiółki	Lisko	16	,,	,,	30
1223	Stanisław dolny	Wadowice	26	,,	,,	80
1224	Dział	Nowy Targ	27	,,	,,	31
1225	Nart stary	Nisko	27	,,	,,	16
1226	Bystra	Gorlice	6	lutego	,,	33
1227	Zakrzów	Tarnobrzeg	8	,,	,,	35
1228	Mochnaczka niżna	Nowy Sącz	11	,,	,,	161
1229	Biały Dunajec	Nowy Targ	14	,,	,,	23
1230	Gruszów wielki	Dąbrowa	16	,,	,,	15
1231	Torhanowice	Sambor	16	,,	,,	26
1232	Podolsze	Wadowice	18	,,	,,	40
1233	Zdziarzec	Mielec	22	,,	,,	15
1234	Wola lubecka	Pilzno	1	marca	,,	12
1235	Cięcina	Żywiec	2	,,	,,	200
1236	Prądnik czerwony	Kraków	9	,,	,,	33
1237	Raczkowa	Sanok	15	,,	,,	46
1238	Stańków-Falisz	Stryj	20	,,	,,	60
1239	Uherce	Lisko	22	,,	,,	15
1240	Bukowina	Nowy Targ	25	,,	,,	15
1241	Futoma	Rzeszów	25	,,	,,	18
1242	Rymanów (Zdrój)	Sanok	29	,,	,,	30
1243	Chodaczków wielki	Tarnopol	1	kwietnia	,,	32
1244	Wojsław	Mielec	1	,,	,,	64
1245	Rożniaty	,,	2	,,	,,	21
1246	Ottynia	Tłumacz	6	,,	,,	14
1247	Kniążnice	Bochnia	7	,,	,,	51
1248	Brzostek	Pilzno	8	,,	,,	26
1249	Niedzieliska	Chrzanów	11	,,	,,	80
1250	Miechowice wielkie	Dąbrowa	12	,,	,,	48
1251	Witkowice	Tarnobrzeg	13	,,	,,	27

Liczba porz.	Siedziba »Kółka rolniczego«	Powiat	Czas założenia			Ilość członk.
1252	Tłumacz	Tłumacz	14	kwietnia	1897	53
1253	Lubomierz	Limanowa	19	„	„	62
1254	Suchorzów	Tarnobrzeg	30	„	„	46
1255	Lanckorona	Wadowice	4	maja	„	41
1256	Budzów	Myślenice	5	„	„	56
1257	Dąbrówka pniowska	Tarnobrzeg	13	„	„	48
1258	Siekierczyna	Grybów	7	czerwca	„	20
1259	Leszczyna	Bochnia	14	„	„	35
1260	Maruszyna	Nowy Targ	22	„	„	16
1261	Wietrzno	Krosno	22	„	„	41
1262	Biegonice	Nowy Sącz	21	lipca	„	17
1263	Obidza	„	27	„	„	15
1264	Łęki	Krosno	29	„	„	15
1265	Szczepancowa	„	10	sierpnia	„	80
1266	Chronów	Bochnia	12	„	„	42
1267	Łężany	Krosno	24	„	„	60
1268	Dąbie	Kraków	1	września	„	16
1269	Łagiewniki	Podgórz	5	„	„	10
1270	Czyżyków	Lwów	7	„	„	40
1271	Żegocin	Bochnia	30	„	„	41
1272	Krzątka	Kolbuszowa	2	październ.	„	38
1273	Bieliny	Nisko	13	„	„	67
1274	Witoszyńce	Przemyśl	13	„	„	47
1275	Prokocim	Podgórz	22	„	„	13
1276	Przedrzymichy małe	Żółkiew	25	„	„	17
1277	Michalcze	Horodenka	31	„	„	21
1278	Radwan	Dąbrowa	23	listopada	„	15
1279	Wielogłowy	Nowy Sącz	24	„	„	17
1280	Jurków	Brzesko	26	„	„	10
1281	Hnilice	Zbaraż	8	grudnia	„	50
1282	Ropa	Gorlice	9	„	„	67
1283	Mętków	Chrzanów	10	„	„	10
1284	Wola raniżowska	Kolbuszowa	10	„	„	14
1285	Jarocin	Nisko	14	„	„	16
1286	Płaza	Chrzanów	16	„	„	35
1287	Toustogłowy	Złoczów	16	„	„	16
1288	Skomorosze	Trembowla	19	„	„	12
1289	Sarnki dolne	Rohatyn	21	„	„	25
1290	Dobrotwór	Kamionka strum.	27	„	„	12
1291	Zebrzydowice	Wadowice	31	„	„	39

DODATEK II.

Skład Zarządu głównego.

Członkowie Zarządu głównego:

I. Z wyboru:

Augustynowicz Bolesław, właściciel dóbr.
Cielecki Artur Zaremba, poseł na Sejm krajowy i właściciel dóbr.
Dulęba Bronisław Dr., sekretarz Wydziału krajowego.
Głąbiński Stanisław Dr., profesor Uniwersytetu we Lwowie.
Kulczycki Roman Dr., adwokat krajowy.
Ks. Lenkiewicz Zygmut Dr., kanonik kapituły metropol. obrz. łać.
Miczyński Kazimierz Dr., profesor Politechniki.
Ostaszewski Stanisław, właściciel dóbr.
Onyszkiewicz Zdzisław, właściciel dóbr.
Pawlik Stefan Dr., profesor szkoły rolniczej w Dublanach.
Potoczek Stanisław, poseł na Sejm krajowy.
Sękowski Stefan, właściciel dóbr.
Siemieński-Lewicki hr. Stanisław.
Smagała Antoni.
Steczkowski Jan Dr., adwokat krajowy.
Stefczyk Franciszek Dr., profesor szkoły rolniczej w Czernichowie.
Wilczyński Albert, sekretarz Wydziału krajowego.
Wójcik Franciszek, poseł na Sejm krajowy.

II. Delegaci Władz i Instytucyi krajowych.

Ks. Dr. Zygmunt Lenkiewicz, kanonik kapituły Metropolit. obrz. łać.
Ks. Emil Biliński, kanonik kapituły Metropolitalnej obrz. gr.
Ks. Bohdan Dawidowicz, kanonik kapituły Metropolitalnej obrz. ormiańskiego.
Ks. Władysław Jelonek, katecheta i profesor szkoły rolniczej w Czernichowie, z konsystorza książęco-biskupiego w Krakowie.

Ks. kanonik Dr. Adam Kopyciński, proboszcz w Gawłuszowicach, z konsystorza w Tarnowie.

Ks. dziekan Antoni Koleński, proboszcz w Rymanowie, z konsystorza biskupiego obrządku łacin. w Przemyślu.

Ks. Aleksander Baczyński, kanonik kapituły lwowskiej, z konsystorza biskupiego obrz. gr. w Stanisławowie.

Ks. Michał Mryc, wicerektor sem. duchownego obr. gr. we Lwowie, z konsystorza biskupiego obrz. gr. w Przemyślu.

Edward Jędrzejowicz, członek Wydziału krajowego.

Teofil Merunowicz, poseł na Sejm krajowy, z Wydziału krajowego.

Dr. Tadeusz Skałkowski, poseł na Sejm krajowy.

Mieczysław Onyszkiewicz, poseł na Sejm krajowy, z komitetu Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie.

Karol Czecz, poseł na Sejm krajowy.

Dr. Juliusz Leo, profesor Uniwersytetu, z komitetu Towarzystwa rolniczego w Krakowie.

Stanisław Brykczyński, poseł na Sejm krajowy.

Wincenty Gnoiński, reprezentant Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń, z Dyrekcyi Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń, w Krakowie.

Wysoka Rada szkolna nie zamianowała delegatów, oświadczyła jednak, że jak dotąd tak i nadal wspierać będzie w zakresie swej działalności pożyteczne cele i usiłowania Towarzystwa Kółek rolniczych.

Wydział wykonawczy Zarządu głównego.

Prezes:

Augustynowicz Bolesław.

Wiceprezesowie:

Dr. Skałkowski Tadeusz.
Dr. Głąbiński Stanisław.

Sekretarz:

Dr. Steczkowski Jan Kanty.

Skarbnik:

Dr. Kulczycki Roman.

Członkowie:

Ks. Biliński Emil.
Dr. Dulęba Bronisław.
Jędrzejowicz Edward.
Ks. Lenkiewicz Zygmunt.
Dr. Leo Juliusz.
Merunowicz Teofil.
Dr. Miczyński Kazimierz.
Onyszkiewicz Mieczysław.
Onyszkiewicz Zdzisław.
Dr. Pawlik Stefan.
Wilczyński Albert.

DODATEK III.

Instrukcya
dla lustratorów handlowych Towarzystwa »Kółek rolniczych«.

§ 1.

Lustrator handlowy jest urzędnikiem Zarządu głównego Tow. Kółek rolniczych mianowany przez Wydział wykonawczy tego Zarządu.

§ 2.

Obowiązkiem lustratora jest pod kierownictwem Wydziału wykonawczego i nadzorem referenta Wydziału wykonawczego spełniać wszystkie zlecone mu czynności. Do zakresu jego czynności w szczególności należy:

a) badać w przydzielonych okręgach lustracyjnych stan przedsiębiorstw handlowych, przemysłowych i kredytowych, oddziaływających na stosunki ekonomiczne ludności wiejskiej, przyczyniać się fachową radą do zakładania przedsiębiorstw nadających się do miejscowych stosunków i zaznajamiać z zasadami prawidłowej rachunkowości i administracyi w takich przedsiębiorstwach; wykonywać z ramienia Zarządu głównego poruczoną kontrolę nad przedsiębiorstwami prowadzonemi pod firmą Kółek rolniczych, jak sklepami chrześcijańskimi, spółkowemi kasami oszczędności i pożyczek i t. d., sprawdzać warunki organizacyi i prowadzenia tych przedsiębiorstw a w szczególności dokonywać szkontra towarów i kasy, oraz zestawiać bilans przedsiębiorstwa i oceniać, czy przedsiębiorstwa handlowe czynią zadość wymogom instrukcyi wy-

danej przez Zarząd główny dla sklepów Kółek rolniczych; udzielać podczas lustracyi prowadzącym przedsiębiorstwa stosownych rad i informacyi; wskazywać źródła nabycia towarów a w szczególności doradzać Kółkom rolniczym utrzymywanie stosunków handlowych ze Związkami handlowymi Kółek rolniczych; składać z odbytej lustracyi sumienną i fachową opinię Zarządowi głównemu;

b) na podstawie specyalnej instrukcyi Zarządu głównego, urządzać praktyczne kursa z pouczeniem o prowadzeniu przez Kółka rolnicze organizowanych przedsiębiorstw, z szczególniejszem uwzględnieniem udzielania fachowych wskazówek co do towaroznawstwa, prowadzenia ksiąg, korespondencyi, zasad kredytowania, urządzenia kasowości, inwentaryzacyi, całej zresztą manipulacyi i urządzenia przedsiębiorstwa. Co do czasu wykonywania powyższych czynności przyjmuje się w zasadzie, że podróże lustratora w każdym roku rozdzielać się będą na 5 okresów zwykle po 6 tygodni trwających z przerwami 4-tygodniowemi między jednym a drugim okresem;

c) w przerwach wyżej wzmiankowanych pracować w biurze Zarządu głównego a to: wygotowywać sprawozdania dla Zarządu głównego z czynności pod *a)* i *b)* wspomnianych i załatwiać w porozumieniu z referentem Wydziału wykonawczego przez biuro przydzielane czynności.

§ 3.

Za upoważnieniem Wydziału wykonawczego i w porozumieniu z tegoż referentem, biuro Zarządu głównego układa szczegółowy program podróży i prac lustratora z określeniem celu i zakresu każdej lustracyi. Niezależnie od tego układa biuro program dla lustratora w celu urządzenia przez niego praktycznego kursu (§ 2. lit. *b)*. Lustrator obowiązany jest zastosować się do otrzymanego programu a od niego odstąpić może tylko za wyższem przyzwoleniem.

§ 4.

Lustrator legitymuje się przed władzami państwowemi upoważnieniem Zarządu głównego i udaje się do c. k. Starostwa i Wydziału Rady powiatowej o pomoc i poparcie dla spełnienia mu poruczanych czynności. Z tem samem upoważnieniem zgłasza

się do Zarządów »Kółek rolniczych« i do prowadzących przedsiębiorstwa z żądaniem wprowadzenia go w czynności i udzielenia potrzebnej do ich spełnienia pomocy.

§ 5.

Czynności lustracyjne należy przeprowadzić bez straty czasu z całą usilnością i potrzebną dokładnością, pomijając przytem te czynności, które nie są objęte celem lustracyi.

§ 6.

Po dokonaniu lustracyi sporządzi lustrator w obecności reprezentantów Kółka rolniczego i prowadzących przedsiębiorstwa a w razie potrzeby i reprezentantów gminy protokół lustracyjny. Protokół ten na formularzu Zarządu głównego zawierać będzie treściwe, wierne opisanie zlustrowanego przedsiębiorstwa, spostrzeżenia własne lustratora, tudzież rady i wskazówki, jakie zdaniem jego przyczynić się mogą do ulepszenia i rozwoju przedsiębiorstwa, nadto ewentualnie żądania prowadzących przedsiębiorstwo. Protokół zaopatrzony podpisami lustratora i obecnych przy lustracyi, oraz pieczęcią Zarządów miejscowych ma być dołączony do sprawozdania lustratora dla Zarządu głównego. Nadto pozostawia lustrator na miejscu opis zlustrowanego przedsiębiorstwa wraz z swymi wskazówkami na formularzu Zarządu głównego, również zatwierdzony podpisami ebecnych przy lustracyi i pieczęcią Zarządów miejscowych.

§ 7.

Sprawozdanie lustratora do Zarządu głównego obejmować będzie w ogólności treściwy, wierny pogląd na stosunki handlowe, przemysłowe i kredytowe z okręgu lustracyjnego (zwykłe z odnośnego powiatu) i szczegółowe z każdej miejscowości, w której dokonano lustracyi wraz z sumienną fachową opinią o zlustrowanych przedsiębiorstwach prowadzonych pod firmą Kółek rolniczych. Do sprawozdania mają być dołączone protokoły lustracyjne (§ 6.) i wykazy statystyczne, dotyczące przedsiębiorstw znajdujących się w okręgu lustracyjnym na odnośnych formularzach Zarządu głównego.

§ 8.

Lustratorowi nie wolno przyjmować wynagrodzenia za przeprowadzane czynności od Zarządu albo funkcyonaryuszów lustro-

wanego przedsiębiorstwa. Nie wolno mu także przyjmować reprezentacyi prywatnych firm handlowych i przemysłowych ani też spełniać dla nich czynności podróżującego ajenta za wynagrodzeniem a nawet bez wynagrodzenia.

§ 9.

Obowiązkiem lustratora jest prowadzić dokładny dziennik podróży i czynności swoich i przedkładać go Zarządowi głównemu. Dziennik ten zawierający datę przybycia i czas trwania lustracyi, ma być w każdej zwiedzanej miejscowości przez biorącą udział w lustracyi godną zaufania osobę potwierdzony.

§ 10.

Co dni 7 obowiązany jest lustrator przesłać Zarządowi głównemu wykaz dokonanych czynności ze wzmianką, w których miejscowościach w następnym tygodniu lustracye przeprowadzić zamierza.

§ 11.

Lustratora obowiązuje regulamin wydany dla urzędników Zarządu głównego jak również wydane przepisy co do poboru przyznanego wynagrodzenia, dyet i kosztów podróży.

§ 12.

Instrukcya powyższa może być według uznania Wydziału wykonawczego zmieniona a lustrator obowiązany jest ściśle się zastosować do wydanej instrukcyi. Wydział wykonawczy ma prawo usunąć lustratora z zajmowanej posady nawet bez poprzedniego wypowiedzenia w wypadku przekroczenia § 8. niniejszej instrukcyi lub zaniedbania obowiązków tą instrukcyą wskazanych. Zresztą tak Wydziałowi wykonawczemu jak i lustratorowi przysługuje prawo rozwiązania stosunku za poprzedniem 3-miesięcznem wypowiedzeniem

DODATEK IV.

Zamknięcie rachunków

za czas od 1-go stycznia do 31-go grudnia 1897.

Przychody:

Fol. 63.	Pozostałość kasowa z r. 1896 . . .		zł. 3.215.41
„ 66.	Wkładki członków wspierających . .		„ 416·—
„ 68.	Subwencye:		
„ „	Wys. Sejmu	zł. 8.200	
„ „	Rządowa przez c. k. Towarz. gospodarskie we Lwowie . .	„ 4.000	
„ „	Rządowa przez c. k. Towarz. rolnicze w Krakowie . .	„ 1.000	
„ „	Galicyjskiej Kasy oszczędności we Lwowie	„ 500	
„ „	Związku handlowego w Krakowie	„ 300	
„ „	Towarzystwa Wzajem. Ubezp. w Krakowie	„ 300	„ 14.300·—
„ „	Rad powiatowych:		
„ „	w Kołomyi	zł. 50	
„ „	„ Tarnobrzegu . . .	„ 30	
„ „	„ Pilźnie	„ 25	
„ „	„ Brzeżanach . . .	„ 10	
„ „	„ Rudkach	„ 5	
„ „	„ Stanisławowie . . .	„ 5	„ 125·—
„ 77.	Wys. Wydziału kraj. na stypendya z fundacyi ust. Dr. J. Towarnickiego . . .		„ 700·—
„ 73.	Za nasiona		„ 2.733·60
„ 74.	Maszyny i narzędzia rolnicze . . .		„ 113·28
„ 75.	Książki		„ 22·73
„ 79.	Zwrot za opał		„ 7·50
„ 84.	Zwrot kosztów Waln. Zgromadz. N. Sącz .		„ 50·—
	Do przeniesienia . . .		zł. 21.683·52

		Z przeniesienia . . .	zł.	21.683·52
Fol.	85.	Depozyta przechodowe	,,	282·46
,,	86.	Sprzedaż »Przewodnika« . . .	,,	81·45
,,	91.	Zwrot zaliczek urzędników . . .	,,	13·—
,,	93.	Zwrot Izby handlowej krakowskiej . .	,,	24·37
,,	,,	Procent Banku rolniczego . . .	,,	43·50
			Razem zł.	22.128·30

Rozchody:

Fol.	68.	Wydawnictwo »Przewodnika« . . .	zł.	800·—
,,	70.	Lustracye gospodarskie	,,	3.344·79
,,	71.	Subwencye wystaw powiat. i demonstr. .	,,	139·86
,,	73.	Nasiona	,,	3.479·14
,,	74.	Maszyny i narzędzia rolnicze . . .	,,	113·28
,,	75.	Książki	,,	385·69
,,	76.	Kursa handlowe	,,	2.223·70
,,	77.	Stypendya	,,	800·—
,,	78.	Najem lokalu	,,	475·—
,,	79.	Opał i światło	,,	70·22
,,	81.	Druki i litografie	,,	549·45
,,	82.	Przybory kancelaryjne	,,	45·57
,,	83.	Portorya	,,	238·24
,,	84.	Koszta Walnego Zgromadzenia . . .	,,	534·09
,,	85.	Depozyta przechodowe	,,	282·46
,,	88.	Prowizye od zebranych wkładek . .	,,	22·70
,,	91.	Płace urzędników i usługi . . .	,,	2.114·—
,,	92.	Lustracye handlowe	,,	2.080·61
,,	93.	Podróże, stemple, drobne wydatki . .	,,	618·04
,,	94.	Urządzenie kancelaryjne	,,	8·50
,,	95.	Pogrzeb śp. Zielonki	,,	265·75
		Saldo na r. 1898	,,	3.537·20
			Razem zł.	22.128·30

Protokół

XIII. Walnego Zgromadzenia Towarzystwa „Kółek rolniczych“ odbytego w Nowym Sączu dnia 7. i 8. lipca 1897.

Pierwsze posiedzenie uczestników Walnego Zgromadzenia Towarzystwa »Kółek rolniczych« dnia 7. lipca rozpoczęło się o godzinie 9. po uroczystem nabożeństwie, odprawionem przez ks. Stasińskiego w kościele parafialnym. Uczestnicy Zgromadzenia zebrali się na obrady w gmachu »Sokoła« a mianowicie przeszło 400 członków i delegatów Kółek rolniczych i Zarządów powiatowych Towarzystwa, między tymi włościanie i poważna część księży i nauczycieli tudzież właścicieli większych posiadłości, nadto członkowie Zarządu głównego pp. Cielecki, Dr. Dulęba, ks. Jelonek, Dr. Głąbiński, Dr. Kulczycki, Merunowicz, Dr. Miczyński, Stan. Potoczek, Stef. Sękowski, Dr. Skałkowski, Dr. Steczkowski, Dr. Stefczyk, Wójcik. Z posłów obecni pp. Cielecki, Data, Kubik, Merunowicz, Jan i Stan. Potoczkowie, Szwed, Warzecha i Wójcik. Przy stole dziennikarskim prasa silnie reprezentowana.

Przewodnictwo objął pierwszy wice-prezes Towarzystwa Dr. Tadeusz Skałkowski, oznajmiając zgromadzonym, że prezes p. Bolesław Augustynowicz, nie mogąc z ważnych powodów przybyć na Walne Zgromadzenie, przesyła pozdrowienia i życzenia pomyślnych obrad. Potem przedstawia delegatów pokrewnych Towarzystw: p. Cieleckiego z komitetu Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, Dr. Adama Krzyżanowskiego z komitetu Towarzystwa rolniczego

krakowskiego i p. Ludwika Małeckiego z Towarzystwa Szkoły ludowej.

Po gorących i serdecznych przemówieniach p. Lipińskiego, burmistrza Nowego-Sącza, i p. Marszałkowicza, prezesa Zarządu powiatowego Kółek rolniczych, przystąpiono do sprawdzenia wyboru delegatów Towarzystwa z 41 powiatów. Następnie Walne Zgromadzenie przyjęło do wiadomości protokół z XII. Walnego Zgromadzenia odbytego 1. i 2. lipca 1896 w Rzeszowie.

Z porządku dziennego przyszły pod obrady sprawozdanie z czynności Towarzystwa i zamknięcie rachunków Towarzystwa za rok 1896, pierwsze z nich przedłożył Dr. Jan Steczkowski, zaś drugie Dr. Roman Kulczycki. Wobec tego, że sprawozdanie z czynności otrzymali uczestnicy drukowane, uwolniono sprawozdawcę tegoż od odczytania, sprawozdanie zaś rachunkowe zostało odczytane.

W ożywionej dyskusyi nad obu sprawozdaniami zabierają głos następujący mowcy:

P. Wyżykowski, nauczyciel ludowy i delegat powiatu rzeszowskiego, wyraża życzenie, aby Zarząd główny drukowane sprawozdania wysyłał członkom wcześniej na dni kilkanaście przed Zjazdem, aby się w niem można rozpatrzeć, a temsamem umożliwić spokojną przedmiotową dyskusyę.

Ks. Dr. Żyguliński z Tarnowa przemawia gorąco za tworzeniem powiatowych Związków handlowych, dla których żąda pomocy finansowej, a równocześnie odwołuje się do uczuć obywatelskich inteligencyi, która często grzeszy w tym kierunku apatyą. Mowca proponuje, aby Zarząd główny starał się o potrzebne na ten cel fundusze.

Dr. Kulczycki, referent Zarządu głównego, wyjaśnia, że Towarzystwo Kółek rolniczych właściwie nie jest finansową instytucyą, a Zarząd główny nie jest w możności dysponować wysokiemi zapomogami lub pożyczkami, bo na to trzeba znacznych funduszów. Natomiast zapewnia, że Zarząd główny popiera gorąco organizacyę takich Związków i spieszy im z pomocą i radą w miarę sił i możności.

Na interpelacyę p. Smagały z Rzeszowskiego, ile przynosi wydawnictwo *Przewodnika Kółek rolniczych*, odpowiada referent Dr. Kulczycki, że Zarząd główny dodaje około 800 zł. do tego wydawnictwa, albowiem zaledwie jedna trzecia część Kółek, które otrzymują *Przewodnik*, płaci prenumeratę.

Na to wyjaśnienie wyraża znów p. Smagała ubolewanie, że Kółka w tym kierunku się zaniedbują, bo przecież 1 zł. prenumeraty może i najbiedniejsze Kółko zapłacić.

P. Franciszek Magryś z Łańcuckiego radzi, aby w *Przewodniku* były umieszczane informacye o firmach katolickich, od którychby Kółka rolnicze mogły pobierać towary, a natomiast odbierać w zamian produkty rolnicze, gromadzone w Kółkach rolniczych.

P. Aleksander Mordawski z Gorlickiego twierdzi, że lustracye gospodarcze Kółek rolniczych powinny się odbywać tylko na żądanie powiatowych Zarządów lub delegatów powiatowych, bo inaczej lustracye, bez udziału lub ze słabym udziałem członków Kółka, nie mają realnej wartości, a dzieje się to, jeśli lustrator zjeżdża, nie nadesławszy poprzednio żadnej wiadomości.

Pp. Grygierzec i Kubik z powiatu bialskiego poruszyli sprawę wadliwej gospodarki byłego Zarządu Kółka rolniczego w Bestwinie, którą po wyjaśnieniu, udzielonem przez Dr. Stefczyka, usunięto, jako niekwalifikującą się pod obrady Walnego Zgromadzenia.

Następnie poseł Kubik motywuje potrzebę tworzenia powiatowych lustratorów, a zniesienie krajowych, albowiem w każdym powiecie znajdzie się inteligentny rolnik, który tę czynność honorowo, a ze znajomością rzeczy sprawować będzie.

P. Grygierzec w dłuższem przemówieniu popiera tę sprawę, dowodząc, że rozdzielenie lustratorów na rolniczych i handlowych nie jest szczęśliwym dla Kółek pomysłem, albowiem w lustratorze Kółko chce mieć doradcę we wszystkiem, co do Kółka należy.

Delegat rolnik Jan Dąbrowa podnosi gorącemi słowy działalność nauczycieli ludowych i twierdzi, że między nimi jest wielu godnych i odpowiednich na takich lustratorów powiatowych.

Dr. Głąbiński wyjaśnia, że czynności lustratorów przepisane są regulaminem; dotychczasowi lustratorowie mieli obowiązek pouczania rolników o roli i gospodarstwie, sprawy handlowe były im obce; obecnie, gdy powstała wielka ilość sklepików przy Kółkach, przystąpiono do mianowania osobnych fachowych lustratorów handlowych.

Tak sprawozdanie z czynności jak i zamknięcie rachunkowe przyjęło Walne Zgromadzenie do wiadomości i uchwaliło Zarządowi głównemu absolutoryum i podziękowanie.

Na tem samem posiedzeniu rozpoczęły się obrady nad drugim punktem porządku dziennego. Dr. Bronisław Dulęba, referent projektowanej przez Zarząd główny zmiany statutu Towarzystwa Kółek rolniczych, uzasadnił potrzebę zmiany i zasady, jakiemi kierowano się przy układaniu projektu, przedłożonego Walnemu Zgromadzeniu.

Drugie posiedzenie po południu począwszy od godziny 4 poświęcone było dyskusyi nad przedłożonym na rannem posiedzeniu przez Dra Dulębę projektem zmiany statutu.

Dyskusyę tę poprzedziło odczytanie telegramu od ks. Arcybiskupa Isakowicza z życzeniem i błogosławieństwem. Zebrani uchwalili przesłać telegraficznie podziękowanie z wyrażeniem czci i hołdu. Również odczytano telegram od ks. Adama Sapiehy z życzeniami pomyślności dla obrad. Dwaj członkowie komisyi rewizyjnej pp. Ulmer i Żardecki usprawiedliwiają swą nieobecność i przesyłają »Szczęść Boże!«

W dyskusyi bardzo ożywionej nad pomienionym projektem, wydrukowanym i rozdanym między uczestników Walnego Zgromadzenia, kilkakrotnie przemawiali pp. poseł Cielecki, Dr. Dulęba, referent, Marszałkowicz ze Stronia, Dr. Stefczyk z Czernichowa, Wyżykowski z powiatu rzeszowskiego, Dr. Steczkowski, Prażmowski z Krakowa, Obmiński ze Starego Sącza, Stapiński ze Lwowa, Dr. Krzyżanowski z Krakowa, Ostaszewski z Klimkówki. Jedni z mowców żądali szczegółowej dyskusyi, inni przemawiali za przyjęciem projektu bez dyskusyi, a inni zaś odsyłali tenże do opinii Zarządów powiatowych, a wreszcie znowu ponownie do wzmocnić się mającej komisyi statutowej.

Poseł Cielecki postawił nareszcie wniosek następujący:

Walne Zgromadzenie uchwala Zarządowi głównemu a przedewszystkiem komisyi statutowej podziękowanie za pracę przedłożoną, ale ze względu na potrzebne poprawki wnosi odesłanie projektu do tej samej komisyi, wzmocnionej pięciu członkami z powołania rolnikami a wybranymi przez Walne Zgromadzenie.

Wobec spóźnionej pory przewodniczący nie poddaje wniosku pod głosowanie, lecz zamyka posiedzenie, oznajmiając, że dalszy ciąg rozpraw nad statutem odbędzie się na jutrzejszem rannem posiedzeniu, które zapowiada na godzinę 8.

Trzecie posiedzenie ranne dnia 8. lipca otwiera przewodniczący Dr. Skałkowski oznajmieniem, że Zarząd główny na osobnem dziś posiedzeniu postanowił rozesłać projekt zmiany statutu Zarządom powiatowym do opinii, którą zużytkuje przy dalszym projekcie. Jednakże w celu wysłuchania zdań członków Walnego Zgromadzenia, otwiera dyskusyę nad projektem i prosi o krótkie przedmiotowe informacye.

Ks. dr. Żyguliński stawia wniosek, aby mowcy najwyżej po 5 minut przemawiali, a to ze względu na obfitą resztę porządku dziennego. W tak skróconej dyskusyi przemawiają liczni mowcy. P. Mordawski, rolnik od Gorlic, omawia poszczególne paragrafy projektu, a mianowicie sądzi imieniem własnem i współkolegów, że należy w statucie poczynić zmiany w tym kierunku, aby członkowie sami decydowali o wysokości wkładek członków, aby członka Kółka usuwał nie Zarząd Kółka, ale zgromadzenie Kółka; aby chrześcijańskie instytucye, popierające finansowo Towarzystwo Kółek rolniczych, miały swoich delegatów w Zarządach powiatowych i głównym; aby na Walne Zgromadzenia Kółka rolnicze wysyłały więcej delegatów, nie po jednym na pięć, ale po jednym na dwa; aby Walne Zgromadzenia odbywały się w różnych miastach kraju, a nie we Lwowie, jak proponuje zmieniony statut; aby na wiece powiatowe zapraszać prócz członków Kółek, także i gości; aby o swoim majątku decydowały Kółka w Kółkach, a w Zarządach powiatowych same Zarządy powiatowe. Następnie przemawia dr. Stefczyk, ks. Piaskowy, p. Stefan Sękowski, dr. Prażmowski i Obmiński, który porównywa stary statut z projektem. Wiele jego uwag zgadzało się z uwagami rolnika Mordawskiego, ale w szczególności mowca żąda swobody dla Kółek rolniczych.

W tej chwili ustępuje dr. Skałkowski krzesło prezydyalne drugiemu wiceprezesowi drowi Głąbińskiemu, który przy sposobności poucza rolników o mającej wejść w życie komisyi podatkowej, przy czem Kółka rolnicze powinny dopilnować, aby tam miały swoich reprezentantów i rzeczników przy wymiarze nowych podatków.

W dalszej dyskusyi informacyjnej nad zmianą statutów zauważa ks. dr. Żyguliński, że żądanie odstępowania 10% funduszów Kółek na cele Zarządów powiatowych nie jest wskazane; że te Zarządy powiatowe mogą uzyskać środki finansowe w Radach powiatowych, Towarzystwach rolniczych, zalicz-

kowych i innych, oddanych wspólnej pracy ekonomicznej; jest też przeciwnikiem wprowadzania polityki w Kółka rolnicze, mające na celu nie politykowanie, ale pracę nad moralnym postępem i dobrobytem; pragnie, aby jak najwięcej delegatów Kółek brało udział w Zjazdach powiatowych i krajowych.

P. Gliński wójt z Myszatej od Przemyśla podnosi potrzebę wyboru do Zarządów powiatowych i głównego pewnego procentu nauczycieli i prawników.

P. Stapiński stawia następujące dyrektywy do zmiany statutu, a to, że:

1. Władzą administracyjną Kółka jest Zarząd Kółka z Walnem Zgromadzeniem.

2. Władzę Zarządu głównego ogranicza się do kontrolowania Kółek i prowadzenia wszystkich spraw wspólnych.

3. Walne Zgromadzenie stanowią delegaci pojedyńczych Kółek z członkami honorowymi i wspierającymi.

4. Instytucyę Zarządów powiatowych zreformować wydaniem regulaminu, Zarządy okręgowe z projektu wykreślić.

5. W paragrafie 2. cel handlowo-gospodarczy wysunąć na czoło tak, aby było widocznem, że działalność handlowo-gospodarcza jest głównem zadaniem instytucyi.

6. W paragrafie 34. zmniejszyć liczbę delegatów Wydziału krajowego, Rady szkol. kraj. i Towarzystw asekuracyjnych i innych do jednego, aby Zarząd główny składał się z 18 wybieralnych, a 13 delegatów t. j. razem 31 członków.

7. Członków Zarządu głównego, którzy na 3 posiedzeniach się nie zjawią, należy uważać za nie członków, a w ich miejsce innych kooptować.

Ks. Migdał podnosi zalety projektu i wyraża słowa podzięki za ofiarną pracę członków Zarządu głównego.

Hr. Rey z powiatu pilzneńskiego uważa potrzebę zwołania prezesów i delegatów Zarządów powiatowych na obrady do Zarządu głównego w celu wspólnej opinii o zmianie statutu i organizacyi Towarzystwa.

P. Obmiński ponownie broni swobodnej organizacyi Kółek i poleca je szerszej opiece klas inteligentnych.

Poseł Wójcik wnosi o zamknięcie dyskusyi i odesłanie wypowiedzianych uwag Zarządowi głównemu. Po przemówieniach wreszcie pp. Sękowskiego, Dr. Krzyżanowskiego, Beneszka, Laszewskiego,

i ks. Kasprzykiewicza dyskusya została zamkniętą, a referent Dr. Dulęba odpowiada na poszczególne uwagi, które Zarządowi głównemu zgromadzenie do rozwagi oddaje.

Nadto jednomyślnie się zgodzono, aby Zarząd główny, po rozpatrzeniu wyrażonych opinii na Zgromadzeniu i dodatkowo otrzymanych od Zarządów Towarzystwa, przedłożył na najbliższem Walnem Zgromadzeniu ponownie przejrzany projekt zmiany statutu Towarzystwa »Kółek rolniczych.«

Z kolei przystąpiło Walne Zgromadzenie do uzupełniającego wyboru członków Zarządu głównego. Imieniem Komisyi matki proponuje p. Marszałkowicz na członków Zarządu głównego pp. Stanisława Ostaszewskiego, Antoniego Smagałę i Stanisława hr. Siemieńskiego-Lewickiego. Wyboru dokonano przez aklamacyę. W ten sam sposób wybrano do Komisyi rewizyjnej pp. Bolesława Żardeckiego, Franciszka Kuczyńskiego i Narcyza Ulmera.

W dalszym ciągu wchodzi na porządek dzienny referat o wnioskach przedłożonych Walnemu Zgromadzeniu za pośrednictwem Zarządu głównego. Dr. Dulęba omawia szereg wniosków pochodzących od licznych Kółek rolniczych w sprawie tworzenia po powiatach Związków handlowych dla zaopatrywania sklepików wiejskich w potrzebny towar pod dogodnymi warunkami. Referent przedstawił zasadnicze warunki nieodzowne do pomyślnej organizacyi Związków handlowych po powiatach i cyfrowo wykazał jak znacznych potrzeba funduszów na utworzenie takich Związków i podał do wiadomości Zgromadzonych opinię przez Zarząd główny zwołanej ankiety, która doradzała, zamiast rozstrzeliwania skromnych zasobów w pojedynczych powiatach, skupienie centralnej organizacyi handlowej dla Kółek rolniczych w jednym centralnym Związku handlowym a jego zaś zadaniem byłoby tworzyć w miarę potrzeby filie po powiatach.

P. Mordawski rolnik z pod Gorlic, podnosi szkodliwą konkurencyę żydowskich handlów, a wołając do zgody, odwołuje się do bogatych osób, do duchowieństwa i dworów z prośbą o pomoc finansową i moralną. Mówi też o handlach solą, które powinny być w rękach Kółek. Interpelacyę jego wniesioną w sprawie, aby się ująć za rolnikami, których władze wojskowe podczas robót polnych na ćwiczenia powołują ze stratą ekonomiczną dla rolnictwa, przyjęto i przekazano Zarządowi głównemu.

Dr. Prażmowski gorąco przemawia za wzajemną ufnością do Związków handlowych, do solidarnej pracy, która stworzy potęgę ekonomiczną: łącznie z tem pragnie silnej organizacyi Kółek.

Na tem przerwano obrady o godzinie 1.

Czwarte posiedzenie pod przewodnictwem Dr. Skałkowskiego po południu rozpoczęło się referatem Dra. Jana Steczkowskiego o wnioskach dotyczących lustratorów Towarzystwa. Referent podał do wiadomości Walnego Zgromadzenia, iż Zarząd główny nosi się z myślą utworzenia okręgów dla stałych lustratorów, którzyby dokładnie znali swój obszar i mogli korzystnie pracować.

Poseł Kubik motywuje wczorajszy swój wniosek o zniesienie krajowych, tak kosztownych lustratorów Kółek rolniczych, a przeznaczenie tych funduszów na potrzeby Kółek rolniczych, a przedewszystkiem na zakupno rolniczych książek i rozdawanie członkom. Wreszcie mowca zaznacza, że byłoby bardzo pożądanem, aby każdy powiat miał swego lustratora, mianowanego przez Zarząd powiatowy, lub Walne zebranie własnych Kółek rolniczych.

Włościanin Sowa z Buczackiego podnosi okoliczność, że lustratorowie często bywają wysyłani w nieznane im okolice, a stąd ich wskazówki bywają nie zawsze trafne.

Dr. prof. Stefczyk gorąco broni lustratorów, zalecając na wzór zagranicy tworzenie zimowych kursów dla rolników.

Delegaci Smagała i Rostarczyk na tym samym punkcie polemizują i twierdzą, że lustratorowie powinni mieć stałe okręgi.

P. Stapiński zwraca się do Zarządu głównego z interpelacyą i żądaniem, oklaskami przez zgromadzenie przyjętem, aby lustratorowie powiatowi powołani byli także z pomiędzy fachowo wykształconych włościan, którzy szkoły rolnicze pokończywszy, osiedli na roli ojczystej i mogą te czynności spełniać dodatnio i z zaufaniem braci włościan, przy czem nawet podaje kilka nazwisk takich z pod wiejskiej strzechy. Również zwrócił się mowca do Zarządu głównego z prośbą, aby zbadał przyczyny częściowego niezadowolenia Kółek rolniczych z czynności lustratorów i starał się te przyczyny usunąć.

Poruszono następnie sprawę wydawnictwa organu urzędowego Towarzystwa. W szczególności ks. Górski podnosi z uznaniem,

że *Przewodnik Kółek rolniczych* umieszcza bardzo dobre pouczenia z gospodarstwa i stawia żądanie do Zarządu głównego, aby gazetka ta pożyteczna była także i w języku ruskim wydawaną, to bowiem pociągnie ku sobie braci Polaków i Rusinów pod wspólny sztandar Towarzystwa Kółek rolniczych. Wniosek ten przekazano Zarządowi głównemu. Równocześnie po gorącem przemówieniu Marszałkowicza wyrażono redakcyi *Przewodnika* podziękowanie za sumienną pracę.

Wreszcie wchodzą jeszcze na stół wnioski rozmaitej treści, jak o handlu jajami, o mleczarniach, o trafikach, o składach soli, o wagach targowych. Mówią jeszcze: pp. Kowalski, rolnik z Jodłowej, hr. Mikołaj Rey, dr. Prażmowski, dr. Dulęba. Z braku czasu — bo wielu członków już do pociągu się wybierało — załatwiono wnioski jednym zamachem, odsyłając je do Zarządu głównego z warunkiem ich załatwienia, ogłoszenia tychże i zdania sprawy na najbliższym zjeździe.

Po zakończeniu wyżej wspomnianych obrad w gorących słowach zaprosił p. Ostaszewski na najbliższy Zjazd do Rymanowa i delegat Kamiński na Zjazd do Nowego Targu po Rymanowie. Rozumie się, że zaproszenia zostały oklaskami przyjęte z warunkiem rozpatrzenia możliwości korzystania z tegoż, co już będzie rzeczą Zarządu głównego.

Na tem zamknął p. dr. Skałkowski, jako przewodniczący, urzędowe obrady Zjazdu, poczem nastąpiły przemówienia pożegnalne.

P. Lipiński, burmistrz miasta, żegna zgromadzonych, zapewniając, że chwile Zjazdu tego pozostaną w sercu grodu tego, kończy słowami: Bywajcie zdrowi! Brawo! i okrzyki: wiwat! brzmią w sali.

Na słowa te ciepłe i życzliwe odpowiedział prezes zgromadzenia podziękowaniem tak Reprezentacyi miasta na ręce p. burmistrza jak i Komitetowi na ręce pp. Marszałkowicza i Wyszyńskiego. I znowu w sali »Sokoła« zabrzmiało donośne wiwat, które się zlało razem z wiwatem na cześć »Sokoła« za odstąpienie swego gniazda, a to na wniosek jednego z księży.

Z okrzykami: »Bóg zapłać za zjazd i naukę«, jakie wznosili włościanie, opróżniło się gniazdo »Sokoła«.

PROGRAM
uczestników Walnego Zgromadzenia
Towarzystwa Kółek rolniczych
we Lwowie, dnia 27. i 28. września 1898.

I.

Dzień pierwszy: wtorek 27. września.

1. Uroczyste nabożeństwo w katedrze obrz. łac. i w wołoskiej cerkwi o godzinie 8. rano.
2. Złożenie hołdu Jubilatowi i Protektorowi Towarzystwa Eks. Arcybiskupowi Isakowiczowi (miejsce zebrania po nabożeństwie: dziedziniec katedry ormiańskiej).
3. Posiedzenie pierwsze w głównej sali w ratuszu od godziny 9—12 przed południem.
4. Zwiedzenie jubileuszowej wystawy ogrodniczo-pszczelniczej i panoramy racławickiej.
5. Wspólny obiad o godzinie 2.
6. Zdjęcie fotograficzne grupy uczestników Walnego Zgromadzenia.
7. Posiedzenie drugie od 4—7 po południu w sali ratuszowej.
8. Przedstawienie w teatrze hr. Skarbka o godzinie 7.

II.

Dzień drugi: środa 28. września.

1. Msza św. cicha o godzinie 7. rano.
2. Zwiedzanie miasta do godziny 9.
3. Posiedzenie trzecie od godziny 9—2 po południu w sali ratuszowej.
4. Wspólny obiad o godzinie $2^1/_2$.
5. Zwiedzenie jubileuszowej wystawy ogrodniczo-pszczelniczej i panoramy racławickiej.

Uwagi: 1. Członkowie Komitetu przyjęcia, z czerwono-białemi kokardami, oczekiwać będą uczestników Walnego Zgromadzenia na dworcach kolejowych przy odnośnych pociągach dnia 26. po południu i 27. rano i zajmą się, po okazaniu karty legitymacyjnej, ich rozmieszczeniem.

2. Ci uczestnicy, którzy tego potrzebować będą, otrzymają bezpłatne pomieszczenie w lokalu Stowarzyszeń: »Gwiazda«, »Jedność« i »Skała«; inni uczestnicy mają zapewnione pomieszczenie w hotelach: Centralnym i Krakowskim za opłatą 50 ct. na dobę. Odnośne bilety wydane zostaną uczestnikom.

3. Wszyscy uczestnicy otrzymają bezpłatnie karty uprawniające na przedstawienie w teatrze, na zwiedzenie wystawy ogrodniczo-pszczelniczej i panoramy racławickiej oraz na udział we wspólnych obiadach.

4. Wszelkich szczegółowych objaśnień udzielać będzie Komitet przyjęcia i biuro Zarządu głównego przy ul. Wałowej l. 3.